

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки*

*Харківський обласний благодійний фонд
«Соціальна служба допомоги»*

*Васильєва М.П., Романова І.А.,
Василенко О.М., Печерських Т.П.*

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
І ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП
(САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР)**

Навчальний посібник

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги»

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ І
ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП
(САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР)**
Навчальний посібник

Васильсва М.П., Романова І.А., Василенко О.М., Печерських Т.П.

Харків-2021

УДК 378.147.013.42(075.8)

ББК 74.580.22я73

ПЗ2

Рекомендовано до друку вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол №2 від 22.02.2021 р.)

Рецензенти:

Рассказова Ольга Ігорівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Рижанова Алла Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Васильєва М.П., Романова І.А., Василенко О.М., Печерських Т.П.

ПЗ2 Підготовка майбутніх соціальних педагогів і працівників до реалізації методики СООП (самоорганізований освітній простір): навчальний посібник. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги». Х., 2021. 57 с.

ISBN 978-966-8354-49-6

Навчальний посібник розроблений у межах реалізації тристоронньої угоди про навчання соціальних педагогів і соціальних працівників реалізації методики «Самоорганізований освітній простір» (за програмою «DARE III: Мрій. Досягай. Усвідомлюй. Виражай. Сприяння стійкості та самореалізації дітей та спроможності дорослих до їх захисту») між Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди, Харківським обласним благодійним фондом «Соціальна служба допомоги» і Міжнародним Фондом «Карітас Відень».

Матеріали навчального посібника можуть бути корисними для використання науковцями, фахівцями соціальної й педагогічної галузей, які працюють з дітьми в позанавчальній діяльності.

УДК 378.147.013.42(075.8)

ББК 74.580.22я73

ISBN 978-966-8354-49-6

© М.П. Васильєва, І.А. Романова,
О.М. Василенко, Т.П. Печерських, 2021.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2021.

ЗМІСТ

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ».....4

Опис навчальної дисципліни.....	4
Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	7
Тематичний план лекцій.....	8
Теми семінарських занять.....	8
Рекомендована література.....	9

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР (СООП) У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ».....10

Змістовий модуль 1. Методика «Самоорганізований освітній простір» (СООП) у сучасній системі освіти.....10

Лекція 1	СООП в освітній системі.....	10
Лекція 2	Механізми використання методики СООП.....	17
Лекція 3	Досвід реалізації методики СООП.....	21

Змістовий модуль 2. Соціальний педагог як фахівець з реалізації методики СООП.....27

Лекція 4	Методика СООП у роботі соціального педагога.....	27
Лекція 5	Готовність соціального педагога до реалізації методики СООП	33

Змістовий модуль 3. Технологічні аспекти реалізації методики СООП соціальними педагогами з дітьми в позанавчальній діяльності.....36

Лекція 6	Діти – учасники СООП.....	36
Лекція 7	Підготовка до реалізації методики СООП.....	42
Лекція 8	«Велике питання».....	47
Лекція 9	Практичні аспекти реалізація методики СООП з дітьми.....	50
Лекція 10	Рефлексивний етап методики СООП.....	54

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»

1. Опис навчальної дисципліни

1. Програма вибіркової дисципліни «Методика Самоорганізований освітній простір у соціальній роботі» складена відповідно до освітньої програми «Соціальна педагогіка» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 23 соціальна робота спеціальності 231 соціальна робота.

2. **Предметом** вивчення навчальної дисципліни є особливості реалізації соціальним педагогом і соціальним працівником методики Самоорганізований освітній простір з дітьми у позанавчальній діяльності.

3. **Мета навчальної дисципліни** - навчити майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників застосовувати методику Самоорганізований освітній простір з дітьми у позанавчальній діяльності.

4. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

1) формування інтересу й позитивної мотивації здобувачів до опанування й реалізації методики Самоорганізований освітній простір з дітьми у майбутній професійній діяльності;

2) формування теоретичного й методичного підґрунтя для організації роботи соціальним педагогом і працівником з дітьми в позанавчальній діяльності за методикою Самоорганізований освітній простір (змісту, форм, методів, прийомів);

3) формування практичної здатності застосовувати методику Самоорганізований освітній простір з дітьми в позанавчальній діяльності;

4) формування здатності здійснювати рефлексію власної діяльності з використання методики СООП.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS для бакалаврів, з яких 40 годин відводиться на аудиторну роботу (лекції, семінари, практичні заняття) і 50 годин на позааудиторну роботу (самостійне опрацювання рекомендованих джерел до курсу, розробка індивідуальних завдань).

2. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Змістовий модуль 1. Методика «Самоорганізований освітній простір» (СООП) у сучасній системі освіти

Тема 1. СООП в освітній системі

Загальна характеристика СООП. Місце СООП в сучасній концепції розвитку освіти (нормативно-правове підґрунтя для реалізації). Історія СООП. СООП і освітні технології: порівняльна характеристика з технологією взаємонавчання; технологією колективного навчання; концепцією розвивального навчання (Д.Ельконіна – В. Давидова); технологією проблемного навчання; технологією проєктного навчання.

Тема 2. Механізм використання методики СООП

Загальний алгоритм методики СООП. Характеристика етапів роботи за методикою СООП. Роль фасилітатора в методиці СООП.

Тема 3. Досвід реалізації методики СООП

Аналіз досвіду впровадження методики СООП в Україні, Молдові, Румунії. Загальні проблеми у використанні методики СООП.

Змістовий модуль 2. Соціальний педагог як фахівець з реалізації методики СООП

Тема 4. Методика СООП у роботі соціального педагога

Характеристика функцій соціального педагога. Місце методики СООП у реалізації функцій соціального педагога в закладі освіти. Соціальний педагог як фасилітатор у методиці СООП.

Тема 5. Готовність соціального працівника до реалізації методики СООП

Характеристика готовності та її складників: когнітивного, діяльнісного, особистісного. Вимоги до когнітивного складника готовності соціального

педагога. Вимоги до діяльнісного складника готовності соціального педагога. Вимоги до особистісного складника готовності соціального педагога.

Змістовий модуль 3. Технологічні аспекти реалізації методики СООП соціальними педагогами з дітьми в позанавчальній діяльності

Тема 6. Діти – учасники СООП.

Вікові особливості учнів. Урахування соціально-психологічних особливостей дітей-клієнтів соціальних центрів. Гіперактивні діти. Агресивні діти. Діти з неадекватною самооцінкою. Діти з недостатнім розвитком окремих пізнавальних процесів. Діти з несформованими навчальними навичками.

Тема 7. Підготовка до реалізації методики СООП з дітьми

Створення умов для роботи за методикою СООП. Діяльність соціального педагога на підготовчо-мотиваційному етапі реалізації методики СООП. Правила роботи на сесіях СООП.

Тема 8. «Велике питання»

Формулювання «Великого питання». Вимоги до «Великого питання». Методика презентації «Великого питання».

Тема 9. Практичні аспекти реалізації методики СООП з дітьми

Зміст діяльності дітей у методиці СООП. Підбір інтерактивних технологій організації взаємодії учнів для пошуку інформації. Методики організації представлення результатів пошуків учнями.

Тема 10. Рефлексивний етап методики СООП

Рефлексивне коло. Інструментарій оцінки ефективності СООП.

3. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1

№ з/п	Назва теми / розділу дисципліни	Форми організації навчання в годинах денна форма			Усього
		лекції	семінарські заняття	самостійна робота	
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Методика Самоорганізований освітній простір у сучасній системі освіти					
1	СООП в освітній системі	2	2	8	12
2	Механізми використання методики СООП	2	2	6	10
3	Досвід реалізації методики СООП	2	2	6	10
Змістовий модуль 2. Соціальний педагог як фахівець з реалізації методики СООП					
4	Методика СООП у роботі соціального педагога	2	2	2	6
5	Готовність соціального педагога до реалізації методики СООП	2	2	2	6
Змістовий модуль 3. Технологічні аспекти реалізації методики СООП соціальними педагогами з дітьми в позанавчальній діяльності					
6	Діти – учасники СООП	2	2	6	10
7	Підготовка до реалізації методики СООП	2	2	6	10
8	«Велике питання»	2	2	6	10
9	Практичні аспекти реалізація методики СООП з дітьми	2	2	6	10
10	Рефлексивний етап методики СООП	2	2	2	6
Усього годин:		20	20	50	90

4. Тематичний план лекцій

Таблиця 2

№ з/п	Назва теми лекції	Кількість годин
1	2	3
1	СООП в освітній системі	2
2	Механізми використання методики СООП	2
3	Досвід реалізації методики СООП	2
4	Методика СООП у роботі соціального педагога	2
5	Готовність соціального педагога до реалізації методики СООП	2
6	Діти – учасники СООП	2
7	Підготовка до реалізації методики СООП	2
8	«Велике питання»	2
9	Практичні аспекти реалізації методики СООП з дітьми	2
10	Рефлексивний етап методики СООП	2

5. Теми семінарських занять

Таблиця 3

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	СООП в освітній системі	2
2	Механізми використання методики СООП	2
3	Досвід реалізації методики СООП	2
4	Методика СООП в роботі соціального педагога	2
5	Готовність соціального педагога до реалізації методики СООП	2
6	Діти – учасники СООП	2
7	Підготовка до реалізації методики СООП	2
8	«Велике питання»	2
9	Практичні аспекти реалізації методики СООП з дітьми	2
10	Рефлексивний етап методики СООП	2

6. Рекомендована література

1. Інструментарій СООП: Як привести Самоорганізований навчальний простір у вашу громаду. Опубліковано в рамках регіональної програми DARE«Освітні й соціальні інновації в Україні, Молдові та Румунії для кращого життя наших дітей», 2017. 28 с.

2. Методичні рекомендації з використання методики «Самоорганізований освітній простір». DARE. Caritas Austria. К., 2019. 128 с.

3. Dream Achieve Realize Express DARE Regional Program: Education and social innovation in Ukraine, Republic of Moldova and Romania for “a good life for our children”. Annual Narrative Report. URL: https://research.ncl.ac.uk/media/sites/researchwebsites/dare/DARE_Annual_Report_SHAREDdocx.pdf.

4. Mitra S., Crawley E. Effectiveness of Self-Organised Learning by Children: Gateshead Experiments. *Journal of Education and Human Development*. 2014, Vol.3, No.3, pp. 79-88. URL: http://jehdnet.com/journals/jehd/Vol_3_No_3_September_2014/6.pdf.

**Тематичний план лекцій з вибіркової дисципліни
«Методика Самоорганізований освітній простір (СООП)
у соціальній роботі»**

***Змістовий модуль 1. Методика «Самоорганізований освітній простір»
(СООП) у сучасній системі освіти***

**Лекція 1
СООП В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ**

Питання лекції:

- 1. Загальна характеристика СООП.*
 - 2. Місце СООП у сучасній концепції розвитку освіти.*
 - 3. Історія СООП.*
 - 4. СООП і освітні технології. Технологія взаємонавчання (монах-францисканець Отець Жирар; метод содіалогу О. Рівина; бригадно-лабораторна форма навчання; взаємне навчання учнів у парах змінного складу В. Шаталов). Технологія колективного навчання (В. Дьяченко). Концепція розвивального навчання Д.Ельконіна – В. Давидова. Проблемне навчання. Проєктна технологія.*
-

1. Загальна характеристика СООП

СООП є складовою програми DARE (Карітас Відень). У перекладі з англійської мови аббревіатура СООП (SOLE (Self-Organised Learning Environment) – це самоорганізований освітній простір. Мета цієї програми - допомогти дітям досягти освітніх й особистих цілей у житті.

СООП – це методика навчальної діяльності, яка використовує творчий потенціал кожної дитини й колективний інтелект групи дітей для збагачення новим навчальним досвідом. *Сесія* (періодичне засідання) виступає провідною формою організації взаємодії дітей з використанням методики СООП.

Вимоги до організації сесійних засідань: актуальність тематики; систематичність; інтерактивність взаємодії; урізноманітнення методів.

Кожній сесії СООП притаманні такі характеристики:

- 1) вільний характер навчальної діяльності: учителя не є джерелом знань учнів, не визначають швидкість та інтенсивність навчання, а також тип інформації, який опановують учні;
- 2) змінюється функція вчителя на фасилітатора навчальної діяльності, який організує простір для навчання учнів, підтримує творчий і колективний характер навчальної діяльності;
- 3) основою для навчальної діяльності є «Велике питання», яке формулюється або вчителем, або самими учнями;
- 4) «самоорганізація» означає, що діти самостійно організовують себе в групи по 4-5 учнів у кожній, розподіляють ролі та обов'язки учасників групи, використовують простір, як їм здається найбільш доречним тощо;
- 5) джерелом інформації для пошуку відповіді на «Велике питання» виступає мережа Інтернет;
- 6) результати роботи групи презентуються для інших груп і вчителя (соціального педагога);
- 7) не може бути помилкових відповідей, кожна відповідь – це навчальний досвід, який збагачує учнів.

2. Місце СООП у сучасній концепції розвитку освіти

СООП як самоорганізований освітній простір.

Основні засади: взаємонавчання; поєднання навчання, виховання і розвитку особистості; групова, командна діяльність; пошукова діяльність.

Витяг зі ст.12 Закон України «Про освіту»:

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, серед яких, зокрема визначається: інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; соціальні

компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини.

Витяг зі ст. 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту»:

Виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має спрямовуватися, зокрема і на формування:

прагнення до утвердження довіри, взаєморозуміння;

почуттів доброти, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії;

культури свободи та самодисципліни, відповідальності за своє життя, сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Єдність навчання, виховання і розвитку учнів забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу.

У Концепції «Нової української школи» визначено її місію – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Нова школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства». В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Основні принципи цього підходу: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра в стосунках; діалог–взаємодія–взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

У Новій школі зросте частка проектної командної і групової діяльності. Учні залучатимуться до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду.

Наскрізними вміннями є: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Серед ключових навичок для успішної професійної діяльності майбутнього (до 2025 року) за версією Світового економічного форуму,

зокрема було визначено: аналітичне мислення та інноваційність (№1), активне навчанням та стратегії навчання (№2), розв'язання складних проблем (№3), критичне мислення та аналіз (№4), креативність, оригінальність та ініціативність (№5), лідерство й соціальний вплив (№6), логічна аргументація, розв'язання проблем і формування ідей (№10).

«Методичні рекомендації до використання методики
«Самоорганізований освітній простір»:

Участь в СООП допоможе учням: навчитися працювати в групі, розподіляти ролі та нести відповідальність за кінцевий результат, самоорганізовуватися для виконання поставлених завдань; розвинути лідерські здібності, навички комунікації та самопрезентації; вдосконалити критичне мислення, пам'ять, навички пошуку та аналізу великої кількості інформації, розв'язання проблем; навчитися використовувати знання, які вони вже мають, під час дискусій у класі та за його межами; розвинути творчий підхід до вирішення завдань, продемонструвати творчі здібності та інтереси; підвищити комп'ютерну грамотність та навчитися безпечно використовувати інтернет; стати більш мотивованим до генерування ідей, самоосвіти.

3. Історія СООП

Сугата Мітра – професор освітніх технологій (Ньюкаслський Університет). 1999 рік – реалізація проєкту «Діра в стіні» (Делі, Індія) стала основою для розробки концепції самоорганізованого освітнього простору.

2013 рік – відкриття лабораторій у закладах освіти по вивченню впливу СООП на дітей (Велика Британія, Індія, США).

2014 рік – відкриття командою Ньюкаслського Університету онлайн платформи «Школа в хмарі» для дистанційної реалізації СООП, зокрема для груп дітей у віддалених або депресивних районах.

Сьогодні методика СООП використовується в Аргентині, Австралії, Бразилії, Великій Британії, Чилі, Китаї, Індії, Італії, Уругваї, США.

4. СООП і освітні технології

Взаємонавчання лежить в основі методики СООП. Проте витoki такого навчання відомі в історії педагогіки:

Отець Жирар (Жан-Батист Жирар) (1765-1850 рр.) – монах-францисканець, швейцарський педагог, який практикував взаємне навчання учнів один одного, що було зумовлено браком учителів. За його досвідом організовано близько 1500 шкіл в Європі, проте чітка методика навчання літературно не була зафіксована.

Рівин Олександр Григорович у 1918 році використав взаємне навчання учнів у парах змінного складу, метод «содіалогу» (термін О. Рівина). Досвід запровадження цього методу дозволив переконатися, що учень засвоює більш якісно лише те, що використовує або передає іншим. Цей досвід пізніше знайшов своє продовження в практиці В. Шаталов та інших.

Бригадно-лабораторна форма навчання виникла в колишньому Радянському Союзі у 20-х роках ХХ століття. Учні поділялися на бригади (по 5-9 осіб). Керував бригадою бригадир з-поміж тих самих учнів. Колективне опрацювання завдання. Звітування бригадира перед педагогом про виконання завдання. Оцінка і співставлення результатів діяльності бригад. Виявлені недоліки (відсутність в учнів мотивації навчання, неекономне використання часу, конфлікти в бригадах, зниження ролі вчителя) призвели до заборони цієї форми навчання.

На базі взаємонавчання сформувалась *технологія колективного навчання* (В. Дьяченко). Характеристики колективної форми навчальної діяльності: мета діяльності усвідомлюється як єдина, яка потребує об'єднання зусиль усього колективу; організація діяльності передбачає відомий розподіл праці між учасниками; співпраця та товариська взаємодопомога; у процесі діяльності між членами колективу створюються відносини взаємовідповідальності та взаємозалежності; обсяг роботи, який виконується колективом, у цілому, є завжди більшим за обсяг роботи, який виконується кожним його членом окремо; рівність об'єктивних умов для кожного; контроль над змістом діяльності здійснюється самими членами колективу.

Відмінність методики СООП від технології колективного навчання:

- позиція й функції вчителя: при колективній формі навчання вчитель спрямовує й, безпосередньо, координує навчальну діяльність учнів, а за методикою СООП вчитель не втручається безпосередньо в сам процес пізнання;
- одночасне вивчення різних тем різними учнями в технології колективного навчання і взаємообмін інформацією, а за СООП одне «велике питання» вивчають одразу всі діти.

Концепція розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова формує в учнів інтелект особи, яка досліджує проблему. Типова схема навчального циклу

включає чотири цикли: 1) процедура *проблематизації* – сумісний пошук вчителем і учнями навчального завдання, мотивація учнів на майбутню діяльність (виникнення внутрішньоособистісного конфлікту в учня між знанням і незнанням, що спричиняє когнітивний і соціальний розвиток); 2) *пошуково-дослідницький* етап – підведення учнів у процесі пошукової діяльності до самостійного пізнання нового матеріалу (у цьому принципова відмінність від методики СООП, де вчитель навпаки «робить крок назад», не втручаючись у процес пізнання учнів); 3) *практичний* етап – застосування учнями одержаних теоретичних знань для вирішення конкретних практичних завдань; 4) *рефлексивно-оцінний* етап – створення умов, за яких учень завдяки рефлексії власних дій самостійно висуває вимоги до себе.

Сутність *проблемного навчання* полягає в особливій організації пошукової діяльності: не в передачі готової інформації, а в отриманні учнями нових знань і вмінь у процесі активної взаємодії з проблемно-представленим змістом навчання, його особистісним усвідомленням, прийняттям й вирішенням проблеми під керівництвом вчителя. У проблемному навчанні провідними мотивами пізнавальної діяльності стають інтелектуальні: учні самостійно шукають знання, що приносить задоволення від процесу інтелектуальної праці, від подолання ускладнень і знаходження рішення; сприяє розвитку інтелектуальних творчих можливостей учнів.

Відмінність від методики СООП: позиція й функція вчителя; необов'язково колективний характер пізнання.

Проектна технологія передбачає розв'язання учнем або групою учнів певної проблеми. Результати виконання проєктів повинні інтегрувати знання з різних галузей науки, творчості, бути «відчутними»: якщо це теоретична проблема, то її рішення є конкретним, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Відмінність від методики СООП: позиція й функція вчителя; необов'язково колективний характер пізнання; часові межі виконання завдання.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Які нормативно-правові документи регламентують використання методики СООП у закладах освіти України?
2. Якими є основні засади використання СООП.
3. Якими є спільні й відмінні риси використання СООП й освітніх технологій.

Використані ресурси:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» №463-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 31. ст.226.
2. Закон України «Про освіту» №2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. ст.380.
3. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14.12.2016 р. № 988-р. *Урядовий кур'єр*. № 246 від 28.12.2016.
4. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. URL: https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them?utm_source=facebook&utm_medium=social_scheduler&utm_term=Education%20and%20Skills&utm_content=21%2F10%2F2020%2021%3A30&fbclid=IwAR3h_yMNY73A-WrEH7Fjap-WqRNCqMTaqIngJelhHZXdyGMmO4ppJCZgAk (дата звернення 19.05.2020 р.).

Практичні завдання:

1. Ознайомитися з положеннями використання освітніх технологій з метою визначення спільних і відмінних рис з СООП. Скласти порівняльну таблицю за обраними критеріями. Рекомендовані джерела:

1. Дьяченко В.К. *Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы*. М.: Просвещение, 1991. 192 с.
 2. Давыдов В.В. *Теория развивающего обучения*. М.: Интор, 1996. 544 с.
 3. Дусаविцкий А.К. *Развивающее образование: теория и практика*. Х.: ХНУ им. В.Н. Кармазина, 2002. 116 с.
2. Підібрати матеріал з історії СООП. Підготовка до дискусії: чинники, які вплинули на розроблення методики.
3. Проаналізувати висловлення науковців з приводу перспектив використання СООП у роботі з учнями.

Лекція 2

МЕХАНІЗМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ СООП

Питання лекції:

1. Загальний алгоритм методики СООП.
 2. Характеристика етапів роботи за методикою СООП.
 3. Роль фасилітатора в методиці СООП.
-

1. Загальний алгоритм методики СООП:

- 1) постановка «великого питання» (5 хвилин);
- 2) організація дослідницької діяльності учнів (30-45 хвилин);
- 3) презентація учнями результатів дослідження (10-20 хвилин).

2. Характеристика етапів роботи за методикою СООП

Характеристика підготовчо-мотиваційного етапу.

На початковому етапі необхідно ознайомити учнів з правилами проведення методики СООП, правилами роботи в групах. Пізніше, коли діти вже звикнуть до роботи за методикою СООП, цей етап можна пропустити.

Налаштування на роботу (активізація пізнавальної діяльності учнів; заспокоєння зайвої активності; мотивація на активну інтелектуально-пізнавальну діяльність).

Постановка «Великого питання». Фасилітатор (соціальний педагог, учитель) ставить учням «Велике питання» або вони самостійно вигадують власне, ураховуючи вимоги до нього. Спосіб презентації питання, його зміст мають ключове значення для мотивації діяльності учнів.

Етап організації пошукової діяльності учнів.

Для пошуку відповіді на питання учні об'єднуються в групи, які можуть змінювати в будь-який час. До групи входять 4-5 учнів. Пошук необхідної

інформації відбувається в мережі Інтернет. Застосування одного комп'ютера на групу дітей змушує їх спілкуватися й домовлятися про шляхи пошуку інформації. Пошуки відповіді на «Велике питання» можуть проводитися в будь-якому напрямку. Єдиної вірної відповіді на питання може й не бути.

На етапі дослідження учні можуть вільно пересуватися по класу, сидати на підлогу, спілкуватися один з одним, обмінюватися думками.

Учні мають домовитися про спосіб презентації відповіді на питання.

Етап презентації учнями результатів пошукової діяльності.

Особливо важливим є рефлексивне коло, коли учні аналізують власну діяльність, підсумовують надбання (у спілкуванні, у напрямках проведених пошуків, в обраних засобах представлення результатів дослідження, тощо); труднощі, які виникали під час проведення дослідження. Пропонують, як уникнути цих ускладнень у майбутньому.

3. Роль фасилітатора в методиці СООП

Педагогічна фасилітація – специфічний вид педагогічної діяльності, яка відповідає запитам сучасного освітнього процесу і сприяє усвідомленню особистістю власної самоцінності, прагненню до саморозвитку та самовдосконаленню (Г. Трухан). Ця діяльність передбачає стимулювання, ініціювання, заохочення суб'єктів освітнього процесу до самостійного пошуку відповідей на питання, креативних рішень при підтримці та дозований допомозі з боку педагога. Результативність такої фасилітації залежить від рівня активності, зацікавленості й залучення до взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, а також наявності у фасилітатора необхідних умінь.

Провідні *принципи* фасилітації:

- рівність (усі учасники рівні та готові до діалогу);
- активне слухання, безоцінні судження, уникнення критики;
- власна думка (фасилітатор не повчає, а висловлює власну думку щодо питання. Він звертає увагу учнів на різні шляхи в розв'язанні питання («А я знайшов ось таку інформацію»));
- увага на конфлікти під час обговорення;

- одночасно говорить одна людина (не можна переривати або ж зупиняти учасників, кожен має можливість висловитися).

Роль фасилітатора: володіння інструментами та техніками ефективних комунікацій у групі; дотримання нейтральної позиції в дискусії; формулювання влучних запитань для полегшення процесу колективного розв'язання проблем.

Функції фасилітатора: залучає всіх учасників до повноцінної дискусії; сприяє взаєморозумінню в групі; стимулює ухвалення спільних рішень; посилює почуття загальної відповідальності; стежить за дотриманням заданих меж (часових норм, правил, раціонального вибору ролей тощо).

Уміння, необхідні фасилітатору: комунікативні вміння (вербальні й невербальні засоби комунікації), емпатійні вміння (здатність чути, розуміти й відчувати іншого, співчувати), оцінно-рефлексивні вміння (об'єктивно оцінювати результати та аналізувати ситуацію спілкування); вміння забезпечувати позитивний психологічний настрій учасників освітнього процесу; вміння діяти превентивно; вміння сприймати та переробляти інформацію, яка суперечить власним концепціям; уміння концептуально мислити, прогнозувати результати власної професійної діяльності.

Вимоги до *особистісних* якостей фасилітатора під час використання СООП: орієнтація на особистість учня; забезпечення процесу навчання; створення для учнів можливостей поділитися власним досвідом; захист їхніх інтересів; створення безпечного освітнього середовища; усунення перешкод у навчанні; позиціювання себе як члена команди.

Роль фасилітатора на етапах використання СООП.

Фасилітатор (соціальний педагог, учитель) не спрямовує напрями пошуків учнів. Він підбадьорює, мотивує на пошуки, адже помилок не існує, кожен результат є корисним і важливим. Фасилітатор може втрутитися, якщо учні відійшли від питання; нагадати про необхідність дотримання встановлених правил поведінки; слідкує за дотриманням часових меж; якщо команди опрацьовують одне джерело, заохочувати до обміну інформацією груп між собою.

Під час проведення презентацій наукових пошуків учнями фасилітатор (соціальний педагог, учитель) не виправляє учнів, а ставить запитання, відповідаючи на які учні можуть заповнити прогалини й побачити більш повну картину вирішення проблеми.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. У чому полягає мета підготовчо-мотиваційного етапу роботи за методикою СООП.
 2. Якими є основні правила етапу організації пошукової діяльності учнів.
 3. У чому полягає роль фасилітатора на всіх етапах упровадження методики СООП.
-

Використані ресурси:

1. Коломійченко С.Ю. Підготовка майбутнього вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах до організації фасилітаційного спілкування з учнями: автореф. дис. канд. пед. наук за спец. 13.00.04. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2010. 24 с.
 2. Галіцан О.А. Теоретичне підґрунтя проблеми застосування принципів педагогічної фасилітації у професійній діяльності вчителя сучасної школи. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 16: Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. К. 2012. Вип. 18 (28). С. 129-132.
 3. Гарькавець С.О. Координати психологічного виміру фасилітативної компетентності педагога. *Освіта на Луганщині*: наук.-метод. журнал. 2016. № 1 (42). С. 4-6.
-

Практичні завдання:

1. Розкрити особливості реалізації педагогом таких ролей: вчитель; коуч; координатор; ментор; куратор; вихователь; помічник; консультант; експерт; тренер; фасилітатор. Висловити власну думку щодо кожної ролі стосовно методики СООП.
2. Написати есе про роль фасилітатора в групових обговореннях проблеми.
3. Підготувати презентацію на тему «Основні компоненти фасилітаційного процесу».

Лекція 3

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП

Питання лекції:

- 1. Аналіз досвіду впровадження методики СООП в Україні.*
 - 2. Аналіз досвіду впровадження методики СООП у Молдові.*
 - 3. Аналіз досвіду впровадження методики СООП у Румунії.*
 - 4. Загальні проблеми у використанні методики СООП.*
-

1. Аналіз досвіду впровадження методики СООП в Україні

Реалізація методики СООП в Україні, Молдові й Румунії відбувається в межах реалізації програми DARE благодійної організації «Карітас Австрія».

На початковому етапі реалізації методики вчителі й соціальні працівники цих країн пройшли тренінг з опанування методикою СООП, який було проведено командою Університету Ньюкасл.

З 2017 року методика СООП реалізується на базі закладів освіти й соціальних центрів в Україні, Молдові й Румунії.

Відповідно до звіту з реалізації методики СООП у цих країнах виявлено позитивні зміни в результатах навчальної діяльності дітей, які були залучені до цієї методики. Зокрема, більше 80 % дітей демонструють здатність до самоорганізованого навчання, більшу впевненість у власних силах; за оцінками вчителів 70-85 % учнів демонструють кращі навчальні досягнення.

Упровадження методики СООП у кожній країні має свої особливості, зумовлені контингентом дітей, підготовкою вчителів і соціальних працівників.

В Україні сесії СООП проходять на базі закладів освіти і соціальних центрів. Зокрема, у проєкті задіяні:

- Валківський ліцей імені Олександра Масельського Харківської області;
- Гімназія № 237 м. Києва;
- Зборівська державна українська гімназія ім. Романа Завадовича, Зборівської ОТГ, Тернопільської області;
- Ліцей № 4 імені Лесі Українки Дрогобицької міської ради м. Дрогобича, Львівської області;

- Ліцей № 2 Дрогобицької міської ради м. Дрогобича, Львівської області;
- Меденицька загальноосвітня школа I-III ступенів Дрогобицького району Львівської області;
- Опорний заклад Баранівський ліцей № 1 Баранівської міської ради Баранівської ОТГ, Житомирської області;
- Опорний навчально-виховний заклад Чернігівська загальноосвітня школа I-III ступенів імені А.А. Темника, Чернігівської ОТГ, Запорізької області;
- Спеціалізована школа №124 з поглибленим вивченням інформаційних технологій м. Києва;
- Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 52 Харківської міської ради;
- Хотинська гімназія Хотинської міської ради Чернівецької області;
- Дитячий центр для кризових сімей Благодійного фонду «Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ» м. Дрогобича Львівської області;
- Дитячий центр Харківського благодійного фонду «Соціальна служба допомоги»;
- Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Благодійної організації «Фонд «Асперн» м. Києва.

Майже третину дітей, які задіяні в сесіях СООП на базі соціальних центрів, складають діти з прийомних сімей, діти з сімей вимушено переміщених осіб, діти з неповних сімей, діти з неблагополучних сімей.

Сесії СООП проходять у школах, соціальних центрах, зокрема під час роботи літніх таборів.

Визначаються відмінності в реалізації методики СООП у закладах освіти і соціальних центрах роботи з дітьми, які представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Відмінності в реалізації методики СООП

Заклади освіти	Соціальні центри
дітям важче відчувати свободу до самоорганізації	діти почувають себе більш вільними
діти сприймають СООП як шкільні заняття	діти сприймають СООП більше як розважальну діяльність, гру
більший рівень дисциплінованості дітей під час сесій	дітям важко дотримуватися дисципліни
діти сприймають учителів як керівників діяльності, а не як фасилітаторів	діти сприймають соціальних працівників як фасилітаторів

Продовження табл.4

Заклади освіти	Соціальні центри
діти уважніше слухають презентації інших груп	дітям важко слухати презентації інших груп
вчителям важче пристосуватися до функції фасилітатора	соціальним працівникам легше пристосуватися до функції фасилітатора
вчителям легше відстежити загалом навчальні досягнення дітей протягом певного часу	соціальним працівникам важче відстежити навчальні досягнення дітей
сесії відбуваються без залучення психологів	залучають додатково психологів для подолання кризових станів дітей

2. Аналіз досвіду впровадження методики СООП у Молдові

Усі цільові групи дітей у Молдові проживають у сільській місцевості. У програмі задіяні 3 центри денного догляду й 4 заклади освіти. Кількість сесій СООП у Молдові є більшою, оскільки: 1) програма впроваджується в більшій кількості шкіл і в більшій кількості класів у кожній школі; 2) вчителі отримують щотижневу підтримку від місцевих координаторів програми DARE.

Як і в Україні, визначаються відмінності в реалізації методики СООП на базі закладів освіти й центрів денного догляду.

Таблиця 5

Відмінності в реалізації методики СООП

Заклади освіти	Соціальні центри
діти легше переживають зміни, спостерігається менше проблем із впевненістю та комунікативними навичками	у дітей через попередній соціально негативний досвід більше проблем з поведінкою, бракує базових соціальних і освітніх навичок, через що соціальним працівникам необхідно докладати більше зусиль для реалізації методики СООП
вчителі важче змінюють свою поведінку у стосунках з дітьми	соціальні працівники, вихователі є більш відкритими до змін
кращими є результати навчальних досягнень дітей	нижчими є результати навчальних досягнень дітей

Спільними є проблеми з формулюванням «Великих питань», розвитком почуття поваги дітей до інших й умінь активного слухання, управління поведінкою дітей. Більшість дітей, які відвідують сесії СООП, є вразливими до поведінкових та емоційних проблем, гіперактивності та проблем, пов'язаних з одностатківками. Вчителям і соціальним працівникам доводиться вживати заходів, щоб підвищити ймовірність того, що діти обиратимуть продуктивну й соціально прийнятну поведінку.

3. Аналіз досвіду впровадження методики СООП у Румунії

У Румунії переважну більшість цільових бенефіціарів у програмі DARE становлять ромські діти й ромські сім'ї. Це зумовлює додаткові проблеми з реалізацією методики СООП. Зокрема, для ромських громад характерним є низький рівень грамотності як дітей, так і дорослих; опір батьків і ромських громад щодо участі дітей у заходах. Багато зусиль місцевих команд було докладено в напрямі інформаційно-просвітницької роботи, щоб підготувати міцну основу для взаємодії з цільовими громадами.

Як і в Україні й Молдові, сесії СООП у Румунії проходять на базі соціальних центрів і закладів освіти. Соціальними працівниками й вчителями методика СООП адаптується під соціально-психологічні особливості дітей конкретної групи. Так, в Яссах у денному центрі «Дон Боско» заняття відвідують діти з ромської етнічної меншини, які зазнавали певного насилля. Одне з «Великих питань», на яке діти мали знайти відповідь, було: «Що означає зловживання?». Методика СООП і використані матеріали допомогли дітям зрозуміти значення цього поняття, проаналізувавши конкретні приклади, що ілюструють різні форми жорстокого поводження. Учасники також дізналися про правило «Ніхто не має права мене торкатися тут» та як виявити сигнали тривоги та способи реагування на ситуації, що передбачають певні форми зловживань.

У Центрі денного перебування для дітей віком від 6 до 12 років (Ойдул) соціальні працівники врахували, що великій кількості бенефіціарів не вистачає навичок читання й письма. Тому більшість заходів СООП були Art СООП (з використанням мистецтва, творчості та майстер-класів). Водночас місцева команда зосередилася на організації багатьох заходів для експериментів із цифровим світом: букв на клавіатурі, використання миші, написання текстів, збереження, копіювання, пошук інформації в Інтернеті тощо. Більшість дітей не знають Інтернету, тому вони не можуть шукати інформацію, як це відбувається на інших більш «класичних» сесіях СООП. Також, оскільки більшість

бенефеціарів не відвідували дитячий садочок, то значні зусилля спрямовані на формування навичок саморегуляції (наприклад, чекати вашого часу на виступ чи участь у заходах).

4. Загальні проблеми у використанні методики СООП

Аналіз досвіду використання методики СООП в Україні, Молдові й Румунії дозволив визначити загальні проблеми, які постають перед вчителями (соціальними працівниками) під час сесій незалежно від умов і країн її використання :

- 1) вчителі важко сприймають зміну ролі на фасилітатора в навчальній діяльності учнів;
 - 2) виникають труднощі у формулюванні цікавих «Великих питань»;
 - 3) деякі діти перекладають більшу частину або навіть усю роботу більш старанним членам групи;
 - 4) несформованим є почуття відповідальності в деяких учнів за результати спільної діяльності;
 - 5) на початковому етапі роботи за методикою СООП при об'єднанні в групи превалює виключно бажання «бути з друзями»;
 - 6) несформованим є вміння обробляти великі фрагменти інформації;
 - 7) несформованим є вміння обирати надійні вебсайти;
 - 8) несформованими є інтелектуальні навички для відбору й узагальнення інформації;
 - 9) представлення однієї й тієї самої інформації декількома групами учнів;
 - 10) низький рівень сформованості навичок спілкування й презентації результатів діяльності;
 - 11) нерозвиненість слухацької здатності;
 - 12) нерозуміння вчителем й учнями того, що неправильної відповіді бути не може.
-

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Які відмінності в реалізації методики СООП на базі закладів освіти й соціальних центрів є загальними для України й Молдови? У чому їхня причина?
2. Які перешкоди для запровадження методики СООП змусили соціальних працівників і вчителів її адаптувати в центрах денного перебування дітей у Румунії?

Використані ресурси:

1. Dream Achieve Realize Express DARE Regional Program: Education and social innovation in Ukraine, Republic of Moldova and Romania for “a good life for our children”. Annual Narrative Report. URL: https://research.ncl.ac.uk/media/sites/researchwebsites/dare/DARE_Annual_Report_SHAREDdocx.pdf.
 2. Методичні рекомендації з використання методики «Самоорганізований освітній простір». DARE. Caritas Austria. К., 2019. 128 с.
-

Практичні завдання:

1. Визначити чинники, що можуть вплинути на подальше поширення методики СООП в Україні.
2. Схарактеризувати відмінності реалізації методики СООП в навчальній і виховній діяльності.
3. Підготуватися до дискусії на тему: «Що з досвіду зарубіжних країн щодо використання СООП може бути рекомендованим для поширення в Україні?»
4. Проаналізувати досвід реалізації методики СООП у США на платформі <https://startsole.org/>

Змістовий модуль 2. Соціальний педагог як фахівець з реалізації методики СООП

Лекція 4

МЕТОДИКА СООП У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Питання лекції:

1. Характеристика функцій соціального педагога.
 2. Місце методики СООП у реалізації функцій соціального педагога в закладі освіти.
 3. Соціальний педагог як фасилітатор у методиці СООП.
-

1. Характеристика функцій соціального педагога

Мета соціально-педагогічної діяльності, що полягає в створенні сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості, визначається соціальною політикою держави та конкретизується низкою завдань.

Однією з сфер діяльності соціального педагога є заклади освіти (зклади дошкільної освіти, заклади загальносередньої освіти, ліцеї, гімназії тощо). Місце фахівця й покладені на нього обов'язки в закладах освіти визначені *Положенням про психологічну службу у системі освіти України* (наказ МОН України № 509 від 22.05.2018 р.):

р.П. п.16 «Соціальний педагог закладу та/або установи освіти здійснює:

соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, колективу та мікрогруп, осіб, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;

просвітницьку та профілактичну роботу серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо;

вивчення та аналіз соціальних умов розвитку здобувачів освіти, мікроколективу (класу чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних і дитячих громадських організацій»;

р.ІІ. п.17 «Соціальний педагог закладу та/або установи освіти бере участь, зокрема, у плануванні та реалізації завдань соціалізації здобувачів освіти, адаптації їх у новому колективі і соціальному середовищі; наданні допомоги дітям і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують посиленої педагогічної уваги чи мають особливі освітні потреби, в тому числі постраждалим від насильства та військових конфліктів»;

р.ІІ. п.18. «Соціальний педагог закладу та/або установи освіти, сприяє:

взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам (законним представникам);

захисту прав здобувачів освіти від будь-яких видів і форм насильства, представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах тощо;

формуванню у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я;

попередженню конфліктних ситуацій, що виникають під час освітнього процесу, запобіганню та протидії домашньому насильству»;

р.ІІІ п.4 «Напрями діяльності працівників психологічної служби:

діагностика - виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально--психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні;

профілактика - своєчасне попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі;

корекція - усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, схильності до залежностей та правопорушень, різних форм девіантної поведінки;

навчальна діяльність - форма активного співробітництва, направлена на удосконалення, розвиток, формування особистості;

консультування - багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу;

зв'язки з громадськістю - діяльність, спрямована на досягнення взаєморозуміння, співпрацю між окремими особами, колективами, соціальними групами, організаціями, державними органами управління;

просвіта - формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу».

Окрім того, соціальний педагог закладу освіти: сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів; впливає на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів.

Визначальною функцією соціального педагога є виховна. Діяльність соціального педагога у закладах освіти спрямовується на: організацію позанавчальної діяльності школярів, їхнього дозвілля; первинну профілактику шкідливих звичок й асоціального способу життя; індивідуальну, групову та консультаційну роботу з дітьми та їхніми батьками; координацію виховних зусиль учителів, батьків, різних соціальних інститутів у ході вирішення соціальних проблем учнів та їхніх сімей тощо.

Провідними *функціями* виховної роботи соціального педагога в закладі освіти в роботі з учнями є:

Профілактична – переконання учнів у доцільності дотримання певних норм та правил поведінки стосовно суспільних норм, здоров'я, способу життя тощо.

Організаторська – забезпечення змістовного дозвілля дітей та підлітків у школі та соціальному середовищі, залучення сім'ї та представників громадськості до соціально-педагогічного процесу в закладі освіти.

Корекційна – корекція стосунків, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особи та групи, які сприятимуть оволодінню школярами новим досвідом, допомозі в розблокуванні позитивних емоцій, створенні ситуації успіху, зміні уявлень вихованця про своє «Я», підтримці ініціатив окремого учня або групи, створенні умов для самореалізації.

Просоціальна – стимулювання соціально-значимої діяльності учнів, а саме: залучення до діяльності дитячих і молодіжних організацій; волонтерської роботи в різних соціальних службах; залучення до занять у гуртках, секціях тощо; стимулювання та підтримка соціальних ініціатив учнів.

2. Місце методики СООП у реалізації функцій соціального педагога в закладі освіти

Мета СООП – допомогти дітям досягти освітніх та особистих цілей у житті.

Ця мета співпадає із завданнями, які виконує соціальний педагог, і конкретизується під час використання методики СООП:

- розкриття здібностей учнів шляхом залучення до активної інтелектуально-пошукової діяльності соціально-значущого характеру;
- формування активності, ініціативності, відкритості, креативності учнів;
- забезпечення розвитку комунікативності, потреби в соціальній взаємодії з іншими;
- профілактика й подолання негативних проявів (агресії, конфліктності), забезпечення змістовно насиченого дозвілля;
- стимулювання потреби в соціально значущій діяльності.

За змістом і алгоритмом проведення сесій СООП соціальний педагог (працівник), орієнтований на соціально-активну мету виховання дітей та молоді, вирішує низку важливих завдань:

- передача соціально-культурного досвіду (може бути закладеним у змісті «Великого питання», у процесі організації взаємодії на загальнокультурних засадах (виявлення поваги до думки іншого, толерантності, відповідальності тощо), у позиції соціального педагога на всіх етапах реалізації методики);
- спонування особистості учня до позитивної діяльності й активності, творчості;
- формування вміння учнів орієнтуватись у складній соціальній ситуації, висувати варіанти вирішення соціально значущих проблем.

3. Соціальний педагог як фасилітатор у методиці СООП

Фасилітація лежить в основі гуманістичної педагогіки. Основою зміни поведінки людини є її здатність розвиватися і навчатися, ґрунтуючись на власному досвіді. Тобто не можна змінити когось, передаючи йому/їй готовий досвід. Можна лише створити атмосферу, яка сприятиме розвитку людини. Соціальний педагог у такому випадку виступає фасилітатором, тобто людиною, яка створює середовище, що полегшує цей процес.

Для соціального педагога як фасилітатора важливими є сформовані світоглядні позиції, а також вміння постійно працювати над удосконаленням власних цінностей, поглядів. Його світогляд має будуватися на визнанні таких положень:

- кожна дитина має власні ресурси (завданням є: орієнтація на сильні сторони, пошук прихованих ресурсів);

- кожна дитина за своєю сутністю є активною особистістю (позитивно повинна сприйматися будь-яка активність дитини: фізична, психічна та соціальна);
- кожна дитина хоче відповідати за себе (фахівець повинен лише стимулювати таку самостійність і відповідальність);
- кожна дитина може розвиватися (ніхто не безнадійний, фахівці мають лише стимулювати й мотивувати розвиток).

Завданнями соціального педагога під час організації сесії з використанням методики СООП є:

- створення позитивного освітньо-виховного середовища, позитивної емоційно-психологічної атмосфери;
- допомагає на початковому етапі формулювати загальні правила поведінки дітей у групі, слідкує за дотриманням часових меж сесії СООП;
- спостереження за проявами дітей під час взаємодії, їхньою поведінкою без зайвого втручання;
- уміле й вчасне реагування на негативні або неконструктивні прояви дітей під час взаємодії;
- стимулювання, підбадьорювання дітей, спрямування діяльності групи на вирішення поставленого «Великого питання»;
- на етапі презентації активно слухає дітей, використовує безоціночні судження, не критикує (усі відповіді є вірними, всі відповіді – це навчальний досвід, який збагачує кожну дитину).

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Якими є функції соціального педагога, що мають потенціал для використання методики СООП у роботі з дітьми?
 2. Якими є можливості соціального педагога під час реалізації методики СООП?
 3. Якими є завдання соціального педагога на етапах алгоритму проведення сесії за методикою СООП?
-

Використані ресурси:

1. Артющікіна Л.М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. 124 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. К.: Логос, 2003.

3. Наказ МОН України «Положення про психологічну службу в системі освіти України» №509 від 22.05.2018 р.
4. Сорочинська В.Є. Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К.: Кондор, 2005. 208 с.

Практичні завдання:

1. *Визначити можливості соціального педагога з використання методики СООП під час профілактичної діяльності.*
2. *Визначити можливості соціального педагога з використання методики СООП для розвитку комунікативності учнів, потреби у соціальній взаємодії з іншими. Розробити план заходів з використанням методики СООП.*
3. *Розкрити можливості СООП під час виконання пріоритетних завдань соціально-педагогічної діяльності:*
 - *зміцнення та активізація адаптаційного потенціалу особистості;*
 - *збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості;*
 - *створення сприятливих умов в мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації особистості;*
 - *надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та допомоги особистості;*
 - *попередження та локалізація негативних впливів на особистість факторів соціального середовища.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Підібрати матеріал з характеристики понять «готовність соціального педагога», «компетентність соціального педагога». Визначити зміст і місце компетентності з використання методики СООП у соціально-педагогічній роботі з дітьми.
2. Схарактеризувати складники професіограми соціального педагога і соціального працівника. Визначити зміст готовності до реалізації методики СООП у професіограмі фахівця.
3. Скласти таблицю за схемою: етапи СООП – завдання соціального педагога стосовно учнів початкової, основної, старшої школи. Обґрунтувати свою думку.

Лекція 5

ГОТОВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП

Питання лекції:

- 1. Характеристика готовності та її складників: когнітивного, діяльнісного, особистісного.*
 - 2. Вимоги до когнітивного складника готовності соціального педагога.*
 - 3. Вимоги до діяльнісного складника готовності соціального педагога.*
 - 4. Вимоги до особистісного складника готовності соціального педагога.*
-

1. Характеристика готовності та її складників: когнітивного, діяльнісного, особистісного

Складники готовності соціального педагога до діяльності за методикою СООП: когнітивний складник (певна структура знань); складник операціональних навичок (володіння прийомами підтримуючого спілкування, наявність навичок використання фасилітаційних методів); особистісний складник (здатність до співпраці і співпереживання, певні особливості характеру, що зумовлюють цю здатність).

2. Вимоги до когнітивного складника готовності соціального педагога

1. Знання суті й особливостей використання методики СООП (її переваг порівняно з іншими методиками, напрямів реалізації, правил використання).
2. Знання психо-вікових особливостей різних вікових категорій учнів освітнього закладу.
3. Знання особливостей соціально-педагогічної діяльності, її функцій і місця в них методики СООП.
4. Знання з організації комунікативної взаємодії учнів різних вікових категорій.

3. Вимоги до діяльнісного складника готовності соціального педагога

Уміння й операційні навички соціального педагога за напрямками знань:

- уміння з організації соціально-педагогічної діяльності за методикою СООП (з активізації пізнавальної діяльності учнів; заспокоєння зайвої активності; мотивації на активну інтелектуально-пізнавальну діяльність; формулювання «Великого питання»);
- організаційні уміння (з самоорганізації і контролю власної діяльності; спрямовування в позитивне русло взаємодію учнів; організації пошукової діяльності учнів; презентації результатів пошукової діяльності);
- комунікативні уміння (уважно слухати, спостерігати й запам'ятовувати як хід подій, так і стиль поведінки учнів; налагоджувати плідну комунікацію між членами групи; аналізувати й корегувати дії учнів; діагностувати й заохочувати ефективну (корегувати неефективну) поведінку; сприяти створенню моделі ефективної поведінки; забезпечувати зворотній зв'язок між учасниками навчального процесу, не використовуючи при цьому «наступальних» й «оборонних» форм спілкування; знаходити та активізувати конструктивні моделі поведінки під час внутрішньогрупової взаємодії; поширювати подібні моделі у міжгруповій роботі; викликати довіру учнів, бути терплячим; бути справедливим, займати нейтральну позицію при оцінюванні роботи малих груп);
- рефлексивні уміння (об'єктивно оцінювати результати діяльності учнів і власної діяльності).

Зв'язок і взаємозумовленість визначених груп умінь соціального педагога.

4. Вимоги до особистісного складника готовності соціального педагога

Найважливішими якостями соціального педагога як фасилітатора (за Карлом Роджерсом) є:

- емпатія (здатність дорослого ідентифікувати себе з учнем, зайняти його позицію, розділяти інтереси і турботи, радощі й розчарування);
- безумовне схвалення особистості;
- автентичність.

О.В. Безпалько виділяє такі *групи особистісних якостей*, якими повинен володіти соціальний педагог:

- *психологічні*: емоційна врівноваженість, низька тривожність, творче мислення, послідовність у діях, наполегливість, стриманість, уважність,

спостережливість;

- *морально-етичні*: гуманність, доброта, терпимість, справедливість, тактовність, емпатійність, скромність, відповідальність;

- *психоаналітичні*: адекватна самооцінка, самокритичність, самоаналіз, прагнення до самовдосконалення;

- *психолого-педагогічні*: комунікабельність, зовнішня привабливість, вміння нав'ювати та переконувати, оптимізм.

Майбутній соціальний педагог повинен навчитися здійснювати самодіагностику особистісних, професійно-педагогічних якостей, коригування та реалізацію перспектив власного розвитку (професійного, життєвого, особистісного), проектувати способи власної поведінки в різних ситуаціях.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Які складники готовності соціального педагога до реалізації СООП в професійній діяльності визначаються? У чому їхнє призначення?
 2. Якими є вимоги до когнітивного складника готовності соціального педагога?
 3. Якими є вимоги до діяльнісного складника готовності соціального педагога?
 4. Якими є вимоги до особистісного складника готовності соціального педагога?
-

Використані ресурси:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. К.: Логос, 2003.
 2. Наказ МОН України «Положення про психологічну службу у системі освіти України» №509 від 22.05.2018 р.
 3. Сорочинська В.Є. Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. К.: Кондор, 2005. 208 с.
-

Практичні завдання:

1. Наведіть характеристику змісту й прояву якостей соціального педагога під час використання методики СООП на різних етапах алгоритму.

2. Підготуйте добірку діагностичних методик для визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до комунікативної взаємодії.

3. Занотуйте правила організації комунікативної взаємодії на сесіях СООП.

Змістовий модуль 3. Технологічні аспекти реалізації методики СООП соціальними педагогами з дітьми в позанавчальній діяльності

**Лекція 6
ДІТИ – УЧАСНИКИ СООП**

Питання лекції:

1. Вікові особливості учнів.
 2. Урахування соціально-психологічних особливостей дітей-клієнтів соціальних центрів під час використання методики СООП.
-

1. Вікові особливості учнів

У процесі проведення сесій СООП соціальний педагог (працівник, вчитель) має враховувати вікові й індивідуальні особливості кожної дитини, оскільки на ефективність роботи дітей у групах впливають сформованість інтелектуальних умінь, вищих психічних функцій, сформованість навчальних навичок, розвиток емоційного інтелекту, сформованість комунікативних навичок і навичок командної взаємодії тощо.

Кожному віку відповідає певний рівень фізичного, психічного і соціального розвитку. Здебільшого до реалізації методики СООП залучають дітей молодшого (6-10 років) і середнього (11-15 років) шкільного віку, тому необхідно виділити вікові особливості дітей цих двох груп.

Характерні зміни, що повинні відбуватися впродовж навчання з першого по четвертий клас у структурі культури інтелектуальної діяльності *молодших* школярів:

- в *особистісному компоненті* якісні зміни зумовлюються інтересом до інтелектуальної діяльності: починаючи з інтересу до новизни, через інтерес до результатів інтелектуальної діяльності, зміст досвіду інтелектуальної діяльності, до способів здійснення інтелектуальної діяльності; репродуктивна інтелектуальна активність змінюється на продуктивну;

- у *когнітивному компоненті* – сприймання з мимовільного, стихійного, пов'язаного з практичною діяльністю перетворюється в цілеспрямовану й керовану специфічну діяльність, звільняється від впливу безпосередньої діяльності; увага з нестійкої, мимовільної, зі слабким переключенням

трансформується в довільну, формується вміння переключати увагу з однієї роботи на іншу; уява з відтворювальної, поступово звільняючись від впливу безпосередніх вражень, перетворюється на творчу, посилюється реалізм уяви; пам'ять із механічної, мимовільної, емоційної, із запам'ятовуванням конкретних відомостей перетворюється на довільну, розвивається вміння запам'ятовувати й відтворювати сенс; мислення із наочно-дієвого й наочно-образного змінюється на словесно-логічне;

- *метакогнітивний компонент* – розвиваються вміння планувати власні дії, операції порівняння, класифікації, групування, аналогії, починає формуватися операція узагальнення; здатність до рефлексії формується через усвідомлення сенсу й змісту власних дій.

Підлітковий період – перехідний період від дитинства до дорослості. Сформована у навчальній діяльності в середніх класах школи здатність до рефлексії спрямовується школярем на самого себе. Порівняння себе з дорослими і молодшими дітьми приводить підлітка до висновку, що він вже не дитина, а скоріше дорослий. Підліток починає відчувати себе дорослим і хоче, щоб і оточуючі визнавали його самостійність і значимість. За визначенням Д. Ельконіна, почуття дорослості є новоутворенням свідомості, через яке підліток порівнює себе з іншими (дорослими або товаришами), знаходить зразки для засвоєння, будує свої відносини з іншими людьми, перебудовує власну діяльність.

Основні психологічні потреби підлітка: прагнення до спілкування з однолітками, прагнення до самостійності і незалежності, емансипації від дорослих, до визнання своїх прав з боку інших людей.

Л. Виготський визначив основні групи найбільш домінантних інтересів підлітків: «егоцентрична домінанта» – інтерес підлітка до власної особистості; «домінанта далі» – установка підлітка на широкі, великі масштаби, які для нього набагато більш суб'єктивно прийнятні, ніж ближні, поточні, сьогоденні; «домінанта зусилля» – тяга підлітка до опору, подолання, до вольових напруг, які іноді виявляються в упертості, хуліганстві, боротьбі проти батьківського авторитету, протесті й інших негативних проявах; «домінанта романтики» – прагнення підлітка до невідомого, ризикованого, до пригод, до героїзму.

Основна суперечність підліткового періоду – наполегливе прагнення дитини до визнання власної особистості дорослими за відсутності реальної можливості утвердити себе серед них.

Для підлітків характерною є полярність психіки, а саме:

- 1) цілеспрямованість, наполегливість та імпульсивність;

- 2) нестійкість може змінитися апатією, відсутністю прагнень та бажань щонебудь робити;
- 3) підвищена самовпевненість, безапеляційність у судженнях швидко замінюється невпевненістю в собі;
- 4) потреба в спілкуванні змінюється бажанням бути на самоті;
- 5) невимушеність у поведінці порою поєднується із соромливістю;
- 6) романтичний настрій часто межує із цинізмом, розважливістю;
- 7) ніжність, привітливість виявляється на фоні дитячої жорстокості.

Д. Ельконін вважав, що провідною діяльністю дітей цього віку стає спілкування з однолітками. Саме на початку підліткового віку діяльність спілкування, свідоме експериментування з власними відносинами з іншими людьми (пошуки друзів, з'ясування стосунків, конфлікти і примирення, зміна компаній) виділяються у відносно самостійну область життя. Головна потреба періоду – знайти своє місце в суспільстві, бути значущим – реалізується в співтоваристві однолітків. У підлітків можливість широкого спілкування з однолітками визначає привабливість занять та інтересів. Якщо підліток не може зайняти прийнятне для нього місце в системі спілкування в класі, він «йде» з школи і психологічно, і навіть буквально.

Динаміка мотивів спілкування з однолітками протягом підліткового віку: бажання бути в середовищі однолітків, щось робити разом; мотив зайняти певне місце в колективі однолітків; прагнення до автономії та пошук визнання цінності власної особистості. У спілкуванні з однолітками відбувається програвання самих різних сторін людських відносин, побудова взаємин, заснованих на «кодексі товариства», реалізується прагнення до глибокого взаєморозуміння.

Ставлення до суспільно корисної діяльності на різних етапах підліткового віку змінюється. Між 9 і 10 роками у дитини з'являється прагнення до самоствердження і визнання себе у світі дорослих. Головне для 10-11 – літніх – отримати з боку інших людей оцінку своїх можливостей. Звідси їхня спрямованість на заняття, схожі на ті, які виконують дорослі люди, пошук видів діяльності, які мають реальну користь і одержують суспільну оцінку. Накопичення досвіду в різних видах суспільно корисної діяльності активізує потреба 12 – 13-річних у визнанні їхніх прав, у включенні в суспільство на умовах виконання певної, значущої ролі. У 14-15 років підліток прагне проявити свої можливості, зайняти певну соціальну позицію, що відповідає його потребі у самовизначенні.

У психологічних дослідженнях визначаються найбільш поширені проблеми в інтелектуальній діяльності сучасних учнів молодших і середніх класів: зниження пізнавальної активності, утрата інтересу до нових знань, зниження обсягу слухової пам'яті, уповільнення розвитку децентрації, погіршення уваги, кліпове мислення, погіршення аналітико-синтетичного мислення, утрата здатності до сприймання значних текстів.

2. Урахування соціально-психологічних особливостей дітей-клієнтів соціальних центрів під час використання методики СООП

Діти-клієнти соціальних центрів – це діти, які потрапили в складні життєві обставини, мають негативний попередній соціальний досвід. Організуючи сесії СООП, соціальні працівники мають враховувати індивідуальні особливості дітей, зумовлені цими факторами.

Тривожні діти вирізняються лякливістю: бояться тварин, порожньої кімнати тощо. Хлопчики уникають компаній однолітків, вважаючи їх грубими, більше часу проводять серед дівчаток і молодших дітей. Тривожні діти побоюються потрапляти в конфліктні ситуації. Однолітки, помічаючи цю боязкість, нерідко кривдять таких дітей. Щоб виправити цей стан, у тривожних дітей слід виховувати волю і сміливість, уміння захищати себе. Необхідно зосереджувати увагу дітей на розв'язанні «Великого питання», підбадьорювати і налаштовувати таких дітей на успіх.

Гіперактивні діти вирізняються надмірною активністю, рухливістю, нездатністю тривалий час зосереджуватися на окремому виді діяльності. Під час сесії СООП цим дітям складно виконувати завдання, тому що вони зазнають труднощів в організації й завершенні роботи, швидко виключаючись з процесу навчальної діяльності. Причини гіперактивності: страх бути травмованим, ображеним, пережити напад, дістати ушкодження; образа; пережита душевна травма. Страх спричиняє розлади в соціальних відносинах дитини з оточуючими. Під час організації сесій СООП варто переключати діяльність таких дітей, спрямовувати їх у продуктивне русло.

Агресивні діти – це діти з особливостями індивідуальної поведінки, що містить у собі дії, спрямовані на завдання фізичної або психологічної шкоди іншій людині. Найчастіше спостерігається доброякісна агресія (термін Е. Фромма), що виявляється як псевдо агресія й оборонна агресія. До псевдо агресії відносять ненавмисну агресію й агресію як самоствердження. Ненавмисна агресія – це випадкове завдання шкоди людині. Досить

поширеними є випадки, особливо в молодшому підлітковому віці, коли хтось когось штовхнув або вдарив випадково, ненавмисно. При цьому якими б не були наслідки цих випадків, їх наявність свідчить лише про те, що підліток розгальмований, надмірно збудливий, не відчуває меж дозволеного. Агресія як спроба самоствердитися проявляється у здобуванні свого місця в групі (з одного боку, цінується групою, а з іншого – дає відчуття захищеності та права на безкарність з боку тієї ж групи). У навчанні підліток ніби «випрацьовує» зароджені лідерські тенденції, стаючи ситуаційним лідером, у якого є підлеглі, що дослухаються до його розпоряджень.

Специфічна особливість оборонної агресії полягає в тому, що вона супроводжується гнівом. А гнів – це реакція дитини на порушення значущої для неї системи життєвих цінностей. У результаті дитина починає бурхливо протестувати. Слід враховувати, що ці реакції мають чіткий зв'язок з типом вищої нервової діяльності. Слабка, астенична дитина заплаче, замкнеться в собі, а сильна, стенична за своїм психотипом – кине́ться давати здачі.

Робота з агресивною дитиною має проводитись переважно у двох напрямках (за Л. Туріщевою):

- 1) необхідний пошук позитивних способів приборкування гніву;
- 2) дорослим, які перебувають поряд з агресивною дитиною, необхідно пам'ятати, що виникненню й закріпленню в дітей агресивної поведінки сприяє особиста агресивність дорослих. На агресію ніколи не можна відповідати агресією, дорослий повинен вказати дитині приклад конструктивного розв'язання конфлікту.

Діти з неадекватною самооцінкою. Самооцінка – оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Будучи ядром особистості, самооцінка є важливим регулятором поведінки. Від самооцінки залежать взаємовідносини людини з оточуючими, її критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Як занижена, так і завищена самооцінка дуже ускладнюють спілкування з іншими, провокують конфліктні ситуації, викликають непоступливість дитини. Психологами доведений вплив самооцінки на пізнавальну діяльність дитини (сприйняття, уяву, розв'язання інтелектуальних завдань) і на систему міжособистісних стосунків.

Діти з недостатнім розвитком окремих пізнавальних процесів: недостатня довільна увага (дитина не може утримувати увагу необхідний час, відволікається тощо); несформованість розумового плану дій; розлади короткочасної пам'яті (дитина опрацьовує незначний обсяг інформації, погано

утримує в пам'яті проміжні матеріали); мовні і мовленнєві недоліки (плутає слова за звучанням, неправильно вимовляє окремі звуки, відповідає вигадками).

Діти з несформованими навчальними навичками (діти погано читають, не вміють працювати з інформацією, не вміють працювати на комп'ютері). У соціальних центрах, як правило, до сесій СООП залучаються діти різного віку. Несформованість певних навичок, робота за одним комп'ютером дітей групи змушує дітей співпрацювати, надавати підтримку один одному, дозволяє дітям навчати один одного потрібним навичкам (наприклад, роботі на комп'ютері).

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Якими є психо-вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, що необхідно враховувати в методиці СООП?
2. У чому полягають особливості дітей підліткового віку?
3. Якими є соціально-психологічні особливості дітей-клієнтів соціальних центрів, зумовлені їхнім попереднім негативним життєвим досвідом?

Використані ресурси:

1. Выготский Л.С. Психология развития человека. М.: Смысл, 2005. 1136 с.
2. Практическая психология образования / под ред. И.В. Дубровиной. М.: ТЦ «Сфера», 2000. 528 с.
3. Романова І.А. Дидактичні засади формування культури інтелектуальної діяльності молодших школярів. Х.: Фінарт, 2014. 324 с.
4. Туріщева Л.В. Увага! Особливі діти. Х.: «Основа», 2012. 128 с.
5. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. М., 1989. 560 с.

Практичні завдання:

1. Складіть порівняльну таблицю «Характеристика соціально-психологічного портрету учнів початкових класів і підлітків».
2. Проаналізуйте досвід соціальної роботи з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, у різних соціальних інституціях. Визначте категорії таких дітей. Складіть соціально-психологічний портрет дитини у кожній категорії.

Лекція 7

ПІДГОТОВКА ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП

Питання лекції:

1. *Створення умов для роботи за методикою СООП.*
 2. *Діяльність соціального педагога на підготовчо-мотиваційному етапі реалізації методики СООП.*
 3. *Правила роботи на сесіях СООП.*
-

1. Створення умов для роботи за методикою СООП

Для роботи за методикою СООП необхідним є певне устаткування: столи, стільці, комп'ютери з доступом до мережі Інтернет (із розрахунку один комп'ютер на групу 4-5 дітей), папір для фліпчарта, олівці, фломастери, інше канцелярське приладдя. У кімнаті має бути достатньо простору для вільного пересування дітей між групами; створені умови для можливості працювати не тільки за столами, а й на підлозі. Для презентації відповіді на «Велике питання» можуть знадобитися коробки, шматки тканини тощо.

2. Діяльність соціального педагога на підготовчо-мотиваційному етапі реалізації методики СООП

Для плідної роботи важливим є підготовчо-мотиваційний етап у методиці СООП. Перед кожною сесією СООП фасилітатор має психологічно налаштовувати дітей на роботу, відволікати від попередніх вражень, оскільки у дітей остаточно ще не сформованими є такі якості особистості, як організованість і дисциплінованість.

Такі прийоми використовуються з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхнього інтересу до методики СООП, конкретної ситуації перед сесією.

Підготовчо-мотиваційний етап не повинен тривати довго, згодом може взагалі тривати менше хвилини, але повинен давати дітям заряд психічної

енергії й працездатності. Для цього соціальний педагог має вміти визначити емоційний стан дітей, за необхідності — підсилити або скоригувати його.

Процес взаємодії з учнями починається з привітання, за допомогою якого задається тон спілкування, відбувається зарядження усіх позитивним настроєм, передавання доброзичливого ставлення. Бажано використовувати *оптимізуючі моделі привітання*. Можна починати сесії поетичним вітанням; програванням музичних фрагментів, які налаштовують на продуктивну роботу.

Для *налаштування дітей* на робочий настрій, зняття зайвої збудженості, напруженості, наведення «емоційних містків» під час занять, заохочення до участі й взаємної підтримки соціальному педагогу доцільно використовувати:

❖ «криголами», руханки, ресурсні вправи.

Наприклад, вправа «Мій настрій». Учасникам по черзі пропонується намалювати на фліпчарті кольоровими олівцями свій настрій та написати під малюнком своє ім'я. Це може бути щось конкретне («дощова погода», «штормове попередження», «сонце», «квіточка» тощо) або абстрактне: лише лінії, форми, різні кольори. На етапі рефлексивного кола можна запропонувати дітям знову оцінити свій настрій і зобразити його, порівняти зображене. За бажанням можна прокоментувати зміни.

Вправа «Малюнкове вітання». Смайлік-вітання прикріплюється на дошці. Дітям пропонується обрати свій смайлік, який відповідає настрою і також прикріпити на дошці. На етапі рефлексивного кола можна запропонувати дітям знову оцінити свій настрій і вибрати смайлік, порівняти зображене. За бажанням можна прокоментувати зміни.

Методика «смугасте життя» (завдання: «перетворення чорних смуг на картах на певні речі та явища, що викликають задоволення й відчуття щастя»); вправа «зображення емоції» (завдання: визначити, яке почуття виражає картинка); вправа «настрій» (протилежні емоції); вправа «На що схожий настрій?» тощо.

Гра «Традиція». У кімнаті для сесій СООП необхідно повісити спеціальну дошку або аркуш ватману, на якому можна писати фломастером і протягом сесії виражати в невеликому малюнку свій настрій, побажання для інших, почуття, адресовані комусь, тощо.

Вправа «Ім'я з малюнком». Усі сідають в коло, кожна дитина малює на папері річ, яка, на її думку, найкраще її характеризує. Підписує малюнок своїм ім'ям. Діти по черзі демонструють малюнки групі і пояснюють, чому обрали цей образ. Після презентації вішають усі малюнки на стіні в кімнаті.

Вправа «Комплімент». Сесія починається з того, що соціальний педагог підходить до першої дитини і говорить: «Ти мені подобаєшся, тому що ти дуже

добрий», дитина повертається до сусіда і продовжує комплімент: «Ти мені подобаєшся, бо ти серйозний» і т.д.;

❖ аутогенні вправи.

Вправа на розслабленням (за М. Мольцем): Сядьте зручно. Розслабтеся. Зробіть кілька глибоких вдихів і видихів. Пригадайте день, коли ви почувалися абсолютно щасливим. Спробуйте пережити цей стан щастя. У чому він виражався особисто для вас? У відсутності тривоги, сумнівів? У відчутті успіху, подоланні всіх перешкод? В усвідомленості власної унікальності, неповторності, упевненості в собі? У впевненості в любові та прихильності оточуючих?

Вправи на гармонізацію внутрішнього стану через уявні позитивні образи (Л. Туріщева):

1) Уявіть собі, що ви входите до ліфту, натискаєте кнопку для спуску вниз, їдете повз поверхи. У міру того, як ви проїжджаєте кожен поверх, ви дедалі більше розслабляєтесь і, «приїхавши» на перший поверх, повністю звільняєтесь від тілесного і душевного напруження. З «ліфта» ви виходите з відчуттям спокою та свіжості.

2) Уявіть себе на березі моря. Зверніть увагу на хвилі: ви спостерігаєте, як вони накочуються та відкочуються від берега. У цей час ви відчуваєте, як дедалі більше заспокоюєтесь. Потім, коли ви відчуватимете цілковитий спокій, ви «підете» з берега.

Вправи на приборкання гніву агресивних дітей: пускати мильні бульбашки, пострібати на скакалці, віджатися на підлозі максимальну кількість разів, полити квіти в кабінеті, швидкими рухами руки витерти написане на дошці, постукати олівцем по парті, зім'яти кілька аркушів паперу і викинути їх тощо. Гра «Шухлядка з «образами»: дитина зминає клапті газети в кулі й кидає їх у стіну. Вони падають, залишаючись на підлозі, а дитина продовжує зминати нові клапті газети й кидати їх у стіну доти, доки не втомиться. Потім їй бажано трохи заспокоїтися. Для цього разом з дитиною можна зібрати паперові грудки й скласти їх у шухлядку до наступного разу, пояснюючи їй, що вона завжди може скористатися ними, коли знову відчує образи і злість;

❖ створення ситуації успіху.

Така робота особливо важлива в роботі з дітьми, в яких необхідно перебороти пасивність, агресію, страх, невпевненість. Відчуття успіху народжується, коли дитина за допомогою вчителя (соціального педагога, працівника) або самостійно переборює неспівчутливість, невпевненість, страх, ускладнення, докладаючи до цього зусилля. Тільки в цьому випадку можна говорити про фактор розвитку. Дорослий

допомагає дитині перебороти страх перед новою діяльністю, новим питанням, породжений невпевненістю в собі. Допомога педагога в цьому випадку спрямована на те, щоб дитина повірила в себе, у власні сили, здібності. Необхідно підтримувати в ній оптимізм, віру в те, що вона виконає завдання.

«Ситуація успіху» створює й позитивний емоційний фон у процесі проведення сесії СООП, що сприятливо впливає на формування в дітей ініціативи, самостійності, вияву інтересу до пропонованої діяльності;

❖ метод заохочення.

Серед методів стимулювання поведінки дітей можна виділити *метод заохочення*, мета якого – спонукати дітей краще, цікавіше, активніше працювати, спрямовуючи свої зусилля на користь самому собі й оточуючим.

Заохочуючи дітей до сумлінності, працелюбства, завзятості, які необхідні для сесій СООП, соціальний педагог тим самим створює умови для розвитку цієї діяльності.

Заохочення потребують діти, невпевнені в собі й у своїх силах, і ті, які демонструють успіхи в тій чи іншій діяльності. Для таких дітей дуже важливими є схвалення, похвала педагога, слова, які вселяють віру в дитину, надають їй впевненості;

❖ комунікативні розминки.

Проведення *комунікативних розминок* заохочує до співпраці. Процес проведення деяких видів розминок передбачає достатню рухливість (об'єднання в групи, шикування у коло, пересування по кімнаті). Систематичне використання розминок на сесіях допоможе у спілкуванні сором'язливим дітям, таким, які виявляють агресивність, дітям з мовними та іншими вадами. Кожна розминка обов'язково обмежується в часі. Фасилітатор перед початком вправи, нагадує дітям: «Час на виконання роботи (1, 2, 3) хвилини». Наприклад, промовляння скоромовок або лічилок з диригуванням у такт мовлення.

3. Правила роботи на сесіях СООП

Для злагодженої спільної роботи на першому занятті за методикою СООП пропонується *запровадити певні правила*, норми й дотримуватись їх. Основні норми пропонує вчитель (соціальний педагог, працівник) і записує на фліпчарті після обговорення та погодження з групою. Додаткові правила від учасників також можна включити у перелік, якщо вони відповідають дружній атмосфері, і група з ними погоджується. Список норм закріплюється на помітному місці, щоб можна було звернутися до нього при потребі.

Наприклад, «Поради дружної роботи»:

Не говоріть усі разом.

Починайте висловлюватися за бажанням, потім по черзі.

Почуйте іншого. Обговорюйте ідеї, а не інших дітей.

Намагайтесь зрозуміти один одного.

Утримуйтесь від образи й оцінок учасників групи.

Домовтесь, хто, що буде виконувати.

Допомагайте один одному.

Можна оформити правила як девіз сесії:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитися, а бачити.

Не просто спілкуватися, а міркувати.

Дружно і плідно працювати.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Якими є методи заохочення й створення ситуації успіху як інструментарій соціального педагога в методиці СООП? У чому їхнє призначення?
2. Як формується пізнавальна активність дітей? Які механізми є ефективними?

Використані ресурси:

1. Туріщева Л.В. Увага! Особливі діти. Х.: «Основа», 2012. 128 с.

Практичні завдання:

1. Підберіть вправи для стабілізації емоційного стану дітей на підготовчо-мотиваційному етапі.
2. Запропонуйте вправи для заохочення дітей до спільної діяльності.
3. Створіть банк вправ, які можна рекомендувати для різного віку дітей.

Лекція 8

«ВЕЛИКЕ ПИТАННЯ»

Питання лекції:

1. *Формулювання «Великого питання».*
 2. *Методика презентації «Великого питання».*
-

1. Формулювання «Великого питання»

Ключову роль в організації методики СООП відіграє «Велике питання». Досвід свідчить, що саме від змісту сформульованого питання залежить рівень творчої самореалізації дітей. Якщо завдання звучить сухо чи незрозуміло, «не зачіпає» дітей, відчужене від їхнього особистого досвіду, то шансів на якісний результат мало. І навпаки, якщо завдання пропонується дітям відповідно до їхніх потреб і вікового розвитку, якщо в завданні немає «загравання» з дитячим інтересом, а є дійсно «жива» проблема, якщо її рішення неочевидне навіть для педагога, таке завдання здатне спричинити активну діяльність дітей на сесії СООП.

«Великі питання» не мають однозначної відповіді. Такі завдання принципово відрізняються від традиційних запитань, на які є «правильні» відповіді. «Великі питання» припускають різні напрями пошуку відповіді. Знайдена групою дітей відповідь є завжди унікальною й відбиває колективне творче самовираження, а не вірно вгадану або отриману відповідь.

Вимоги до «Великого питання»:

- завдання не повинні мати заздалегідь відомої відповіді для дітей;
- суть «Великого питання» має відповідати досвіду дітей, їхнім потребам, бути посилююю для відповіді дітей;
- формулювання питання повинно бути цікавим або незвичним;
- зміст питання має передбачати різні варіанти пошуку відповіді;
- до презентації «Великого питання» фасилітатор (вчитель, соціальний працівник або соціальний педагог) має з'ясувати, чи буде легким для дітей пошук відповіді в мережі Інтернет, чи зможуть вони знайти достовірні й цікаві сайти;
- не має фіксованої форми презентації відповіді на поставлене питання.

Для того, щоб розробити «Велике питання», треба вміти прогнозувати образ результату, що передбачається, а не тільки його конкретний зміст. Складаючи «велике питання», соціальний педагог (соціальний працівник, вчитель) може знати 2-3 варіанти його можливих відповідей, але остаточна кількість та якість відповідей не повинні обмежуватись. Передчуття оригінальних відповідей дітей – важливий суб'єктивний критерій якості «Великого питання».

Текст завдання формується та шліфується з урахуванням його цікавості, захопливості, доступності для дітей. Способів формулювання «Великого питання» може бути багато, наприклад: «якби», «нехай неможливе стане можливим», «навіщо», «чому так, а не інакше», «як можна використати», «що станеться, якщо», «чому не можна» тощо.

У процесі формулювання «Великого питання» можна використовувати винахідницькі засоби, наприклад, *інверсію* (зроби все навпаки й подивися, що буде), *емпатію*, тобто ототожнення себе з об'єктом і вживання в його образ; *фантастичну аналогію*, тобто формулювання завдань у термінах і поняттях казок, міфів, легенд, здогадок.

Як свідчить досвід впровадження методики СООП, «Великі питання», що формулюються безпосередньо самими дітьми, більше мотивують подальшу діяльність дітей.

2. Методика презентації «Великого питання»

Існує різні способи представлення «Великого питання». Соціальний педагог має враховувати, що не тільки зміст і формулювання «Великого питання», а й презентація його дітям має ключове значення для виникнення пізнавальної потреби в дітей. Пізнавальна потреба – це властивість особистості відчувати потребу в певних знаннях. Лише тоді, коли є необхідність, яка спонукає дитину до діяльності, стимулюється й активність особистості. Пізнавальна активність і пізнавальні потреби дитини є взаємозв'язаними, взаємозумовленими якостями. Найважливіше джерело мотивації пізнавальної активності – радість, яку переживає дитина в самому процесі пізнавальної діяльності чи після її завершення.

Форма представлення «Великого питання» може бути через бесіду, відеосюжет, комп'ютерну презентацію, практичну демонстрацію певної властивості предмета тощо; із застосуванням цікавих прикладів, залученням досвіду дітей, використанням парадоксальності фактів тощо.

«Сухе» формулювання «Великого питання» можна попередньо «оживити» казковим, фантастичним чи побутовим сюжетом. Важливо, щоб цікавість або удавана простота завдання припускали можливість прояву здібностей учнів з будь-яким рівнем підготовки.

Перелік сучасних цифрових ресурсів, що можуть бути використані в процесі презентації «Великого питання», досить швидко розвивається. Серед них можна визначити:

❖ створення відеороліка – трейлера до питання. Сюжет трейлера, звук і зображення на екрані дозволяють викликати сильні емоції, які стають основою для подальшої навчальної діяльності. Тривалість представлення відеороліка має не перевищувати 3 хвилини;

❖ хмара слів. Цей метод дозволяє візуалізувати термінологію, пов'язану з проблемою подальшого навчального пошуку дітей. Можна використовувати з подальшим формулюванням безпосередньо самого питання. Інтернет-ресурси для створення хмар слів: Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art;

❖ скрайбінг. Графічне зображення у найбільш привабливому й зрозумілому форматі для дітей паралельно словесному формулюванню «Великого питання». Використання графічних планшетів відкриває безліч можливостей для реалізації такого методу презентації «Великого питання»;

❖ фотоголос. За цим методом інформація за певною проблемою «Великого питання» відображається за допомогою фотографій, які зроблені учасниками сесії СООП. Важливим моментом методики є спільне обговорення і формулювання «Великого питання» за інформацією з фотографій;

❖ інтерактивний мультимедійний плакат. Інтернет-ресурс Thinglink дозволяє на зображення наносити маркери, які ведуть на інші інтернет-ресурси (Youtube, SoundCloud, Вікіпедію тощо), що дозволяє пов'язати звуки, образи й текст навколо певного зображення в зручній формі для презентації.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Які вимоги висуваються до «Великого питання»?
 2. Якими є методи презентації «Великого питання»?
-

Практичні завдання:

1. Скласти банк «Великих питань» для різних вікових категорій учнів і дітей-клієнтів соціальних центрів.
2. Розробити сценарії-макети презентації «Великих питань» за різними формами.

Лекція 9

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП З ДІТЬМИ

Питання лекції:

1. Зміст діяльності дітей у методиці СООП.
2. Підбір інтерактивних технологій організації взаємодії учнів для пошуку інформації.
3. Методики організації представлення результатів пошуків учнями.

1. Зміст діяльності дітей у методиці СООП

Таблиця 6

Діяльність дітей у СООП

Етапи діяльності дітей		Необхідні навички
<ul style="list-style-type: none"> • усвідомлення суті «Великого питання» • розподіл ролей у групі • пропозиції напрямів пошуку інформації • пошук необхідної інформації в мережі Інтернет • виокремлення з інформації необхідних частин • усвідомлення зв'язків між знайденою інформацією • узагальнення інформації • складання відповіді • вибір способу презентації відповіді • складання презентації відповіді • виступ з презентацією • сприйняття й усвідомлення інформації інших груп • узагальнення результатів колективного пошуку • рефлексія власної діяльності й діяльності групи 	<p>Інформаційна компетентність</p> <p>Культура інтелектуальної діяльності</p> <p>Соціальна компетентність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • навички роботи з комп'ютером • вміння працювати в мережі Інтернет • навички роботи з текстом (читання, розуміння прочитаного, усвідомлення, виділення основного, узагальнення) • вміння передати необхідну інформацію іншим членам групи • інтелектуальна активність • сформовані навички спілкування • вміння працювати в команді • вольові навички (прийняття на себе зобов'язань, відповідальність за виконання взятих зобов'язань) • рішучість у прийнятті рішень • навички розв'язання конфліктних ситуацій • толерантне відношення до учасників • навички рефлексивної діяльності

2. Підбір інтерактивних технологій організації взаємодії учнів для пошуку інформації

Щоб організувати навчальну діяльність дітей, одного формулювання «Великого питання» може бути недостатньо. При відсутності навичок самоорганізації продуктивної діяльності, навичок спілкування в колективі, навичок взяття на себе відповідальності за колективний результат діяльності, навичок інтелектуальної діяльності у дітей можуть виникнути ускладнення в одержанні якісного продукту.

У цьому випадку допомагають *алгоритмічні рекомендації*, які задають дітям етапи або напрями їхньої діяльності (але не її зміст!).

На цьому етапі необхідно забезпечити *позитивне ставлення до співпраці учнів один з одним*. Узгоджена робота учнів дозволяє знайти найбільш цікаве рішення, виявити творчість, прискорити виконання завдань, допомогти, підтримати один одного.

Методи колективної діяльності всередині групи:

Брейншторм - метод стимулювання творчої активності дітей з метою генерації нових ідей та пошуку креативних рішень. Часто вживається в загальному значенні «генерування ідей». Ключовими принципами методу є: безоціночне сприйняття та принцип «кількість народжує якість». Метод розробив американський діяч у галузі реклами Алекс Осборн у 1953 році.

Рівний рівному – підхід до навчання, що являє собою обмежений сесією СООП процес, під час якого добре підготовлені та вмотивовані діти передають знання, забезпечують формування ставлення та навички у дітей своєї групи.

У практиці наукової творчості використовуються методи генерування й осмислення *асоціацій*, заснованих на семантичних (мовних) властивостях понять. Процес творчості у такому випадку тісно пов'язаний з пошуком віддалених аналогів, переносом знань з однієї галузі в іншу, інтерпретацією нового за допомогою відомих понять. Тому використання обхідних слів — їхнього переносного смислу, метафоричних виразів, створюють нові асоціації. Найпоширенішим з асоціативних методів є *метод фокальних об'єктів*, сутністю якого є перенесення ознак випадкового предмета на той, що підлягає реконструкції.

3. Методики організації представлення результатів пошуків учнями

Узагальнюючи отримані знання, діти можуть скласти синквейн, ментальну карту, створити презентацію на комп'ютері, побудувати модель, продемонструвати наочно певну діяльність тощо.

Синквейн – це форма вільної творчості, що потребує від авторів уміння знаходити в інформаційному матеріалі найбільш суттєві елементи, формулювати висновки та стисло їх викладати. Складання синквейну сприяє формуванню аналітичних здібностей, що дає змогу вдало поєднувати елементи трьох основних освітніх систем: інформаційної, діяльнісної та особистісно-орієнтованої.

Перший рядок – це тема синквейну (вказати одним словом);

Другий рядок – означення, зазвичай прикметники (два слова), що характеризують річ або явище, про яке йдеться;

Третій рядок – дієслова або дієприкметники (три слова), що передають характерні для об'єкта дії;

Четвертий рядок – словосполучення або сполучення чотирьох слів, що передають особисте ставлення автора до предмета чи явища, про які йде мова;

П'ятий рядок – одне слово, що характеризує предмет чи явище, про які йдеться (найчастіше – синонім до першого рядка).

Ментальні карти (Тоні Б'юзен) допомагають створити цілісний образ інформації (навчального матеріалу) – ключових понять і взаємозв'язків між ними. Відображення думок на папері дозволяє людині наочно бачити процес мислення. Використовуючи метод ментальних карт можна навчити не тільки ефективно думати, але й вносити корективи у процес мислення, «розкласти ідеї по полицях». Завдяки сукупності розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація тощо) структурований навчальний матеріал приводиться в певну систему за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, словесних), що дозволяє створити зорову опору взаємозв'язків його структурних елементів.

Грунування (Г. Ріко) – метод, націлений на пошук і побудову зв'язків між певними поняттями. Грунування може бути використане на стадії підбиття підсумків сесії. Етапи грунування: 1. Напишіть основне слово або фразу посередині фліпчарта. 2. Запропонуйте учасникам висловлювати ідеї (слова, поняття, образи, асоціації), які приходять на думку і певним чином пов'язані з основним словом. Записуйте висловлені ідеї довкола центрального слова. 3. Коли всі ідеї вичерпані, починайте встановлювати зв'язки між поняттями, де

це можливо. Можна використовувати кольорові олівці для позначення гронів та зв'язків. Оскільки лінії означають наявність логічного зв'язку між поняттями, це дає змогу швидко встановити важливість кожного з них. Отримані «грона» необхідно озвучити, а також обґрунтовувати встановлені між ними зв'язки.

Після завершення всіх презентацій соціальний педагог ставить додаткові запитання, щоб повністю розкрити напрацювання кожної групи, виявити недопрацьовані елементи.

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Якими є етапи діяльності дітей за методикою СООП?
2. Які навички є необхідними для цього?
3. Які сучасні інтерактивні технології організації взаємодії учнів для пошуку інформації відомі? У чому їхня ефективність?
4. Які методики організації представлення результатів пошуків учнями є розробленими?

Використані ресурси:

1. Абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства «ТОБТО». Київ: «Інша Освіта», 2017. 53 с.

Практичні завдання:

1. Підберіть вправи для стабілізації емоційного стану дітей на підготовчо-організаційному етапі.
2. Користуючись літературою бібліотек та інтернет-джерелами, підготуйте доповідь про застосування інших інтерактивних стратегій (наприклад, синквейн, мозаїка тощо).
3. Проаналізуйте зміст діагностичних процедур за методикою СООП. Визначте критерії їхньої надійності й валідності.

Лекція 10

РЕФЛЕКСИВНИЙ ЕТАП МЕТОДИКИ СООП

Питання лекції:

1. *Рефлексивне коло.*
 2. *Інструментарій оцінки ефективності СООП.*
-

1. Рефлексивне коло

Самопізнання є основою саморозвитку, оскільки передбачає глибокий аналіз особистістю власних можливостей, усвідомлення внутрішнього світу, є платформою для саморозуміння власної життєвої позиції, особливостей діяльності та власної ролі в ній, детермінує формування готовності до самовдосконалення шляхом проведення цілеспрямованої роботи з самопізнання та утворення стійких переконань у необхідності в самоосвіті, самовихованні та саморозвитку.

Важливим етапом реалізації сесії за методикою СООП є *рефлексивне коло*. На цьому етапі доцільно використовувати методику шерінг.

Шерінг (англ. to share – ділитися) – одна із завершальних вправ заняття, що дає усім присутнім можливість виразити свої почуття, думки, враження.

Для підведення підсумків заняття доцільно запропонувати дітям відповісти на питання:

1) Щодо функціонування в групі:

Чи дала група відповідь на питання?

Які були труднощі в роботі групи?

Чи були ці труднощі розв'язані?

2) Щодо ролі учасників:

Чи мав ти певну роль у групі?

Якою була твоя роль?

Як ти вважаєш, ти її виконав?

Тобі було важко? Чому?

Чи був ти корисним у групі? У чому конкретно: а) у пошуку інформації; б) у пропозиції плану презентації результатів дослідження; в) у пропозиції розв'язання труднощів.

3) Стосовно роботи індивідуальної (роботи колективної):

Чи працював ти самотійно в той час, коли вся група працювала разом?

4) Щодо оцінки:

Як ти визначаєш те, що пізнав?

Наскільки ця інформація є корисною для тебе?

2. Інструментарій оцінки ефективності СООП

Для оцінювання ефективності діяльності за методикою СООП використовуються:

- для вчителів:

- форми для самоаналізу й зворотнього зв'язку;
- журнал спостережень за навичками дітей;

- для дітей:

- анкета самооцінки, яку діти заповнюють тричі протягом навчального року (на початку, в середині й наприкінці);
- опитувальник для самооцінки кожної сесії СООП у робочому зошиті.

Зокрема, СООП - журнал спостережень за навичками дітей передбачає аналіз кожної сесії за такими критеріями:

- винахідливість (учні активно використовують різні інструменти та способи для подання інформації; використовують творчі підходи у представленні інформації; презентації відрізняються одна від одної та попередньої; діти шукають нетипові рішення чи інноваційні відповіді на питання; діти схильні вигадувати нові підходи, ідеї чи новий спосіб пошуку інформації);
- стійкість (учні виявляють відповідальність та готовність долати труднощі; не зважаючи на виклики, стреси та проблеми, рухаються вперед і продовжують працювати; долають негативні емоційні почуття чи негативні моменти у взаємодії з однолітками, в групі; розглядають невдачу як можливість вчитися на помилках; вміють відстояти свою думку);
- критичне мислення (діти аналізують 3 та більше джерел інформації для презентації; уміють перевірити надійність, адекватність ресурсів;

- демонструють глибоке розуміння «великого питання» і здатні давати цілісну відповідь логічно, просто та з аргументами; здатні бачити логічні зв'язки та робити висновки та підсумки; можуть оскаржувати існуючі норми та змінювати свою думку у разі конструктивної дискусії);
 - самоефективність або впевненість у своїх силах (учні демонструють впевненість і активне залучення до виконання завдань в рамках сесії; беруть на себе активну роль публічно презентувати частину напрацювань перед усіма; пробують виконувати нові та складніші ролі, змінюють команди, пробують робити нові завдання; діти мають високий рівень ентузіазму; діти пробують керівні ролі, проявляють ініціативу та вірять у власні сили);
 - комунікація та співпраця (діти активно спілкуються в групах; вчать слухати один одного всередині команд та презентації інших груп і вміють ставити питання; вони виявляють емпатійний підхід один до одного та демонструють позитивну співпрацю всередині групи та з іншими групами).
-

Контрольні питання для самоперевірки:

1. Які методики використовуються для визначення ефективності методики СООП?
 2. За якими критеріями визначається ефективність методики СООП?
-

Практичні завдання:

1. Порівняйте критерії із СООП-журналу спостережень за навичками дітей з переліком необхідних навичок дітей для успішної реалізації методики СООП, представлений у лекції 6.
2. Підберіть критерії, показники й методики визначення сформованості тих навичок, які не увійшли до журналу спостережень.

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ І
ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ СООП
(САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР)**

Навчальний посібник

Васильєва М.П., Романова І.А., Василенко О.М., Печерських Т.П.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги»